CEDRUS
THE JOURNAL OF MCRI

cedrus.akdeniz.edu.tr
Cedrus VIII (2020) 519-529
DOI: 10.13113/CEDRUS.202025

AKHİSAR MÜZESİ'NDEN YENİ YAZITLAR

NEW INSCRIPTIONS FROM THE AKHISAR MUSEUM

YASEMİN SARGIN *

Öz: Sunulan makalede, Manisa Müze Müdürlüğü'ne bağlı Akhisar Müzesi'nde korunan dört adet Hellence yeni yazıt tanıtılmaktadır. Yazıtlardan ilk ikisi Manisa İli, Akhisar İlçesi'ne bağlı Yayakırıldık ve Göcek Mahalleleri'nden, diğeri Gördes İlçesine bağlı Kalemoğlu Mahallesi'nden, sonuncusu ise Soma İlçesi'ne bağlı Kozluören Mahallesi'nden Akhisar Müzesi'ne getirilmiştir. Yazıtlarda bol miktarda Hellence *theophorik* ismin yanısıra *epikhorik* isimler ve bir Roma ismi kullanılmıştır. Birinci yazıtta Phoibē'yi oğlu Epitynkhanōn, kocası Epigonos ve akrabaları hep birlikte mermerden bir stel ile onurlandırmaktadırlar. İkinci yazıtta, iki erkek kardeş Onēsimos ve Hesperos kız kardeşleri, Neikē kızı, Artemidoros, Telesphoros, Stratonikē beslemeleri ve Glykōn ise eşi Tykhē'yi onurlandırmaktadır. Üçüncü yazıtta ise, rahip Menandros karısı Ammias, oğlu Menandros ve diğer aile üyeleri tarafından onurlandırılmaktadır. Her ne kadar bu yazıtlar onurlandırma ifadesi içeriyor olsa da içerikleri ve üzerlerindeki betimlemeler dikkate alındığında mezar steli formunda oldukları anlaşılmaktadır. Dördüncü yazıt ise baba Philippikos'un oğlu Menandros'un hatırası için bir mezar yazıtı yazdırması ile ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Lydia • Thyateira • Iulia Gordos • Akhisar Müzesi • *Theophorik* ve *Epikhorik* isimler • mezar stelleri

Abstract: In this paper, four new Greek inscriptions are introduced preserved today in the Akhisar Museum, which is under the directorship of the Manisa Museum. The first two of these inscriptions were found in the Yayakırıldık and Göcek neighbourhoods of the Akhisar District of Manisa Province. The third was brought to the Akhisar Museum from the Kalemoğlu neighbourhood of the Gördes District and the last from the Kozluören neighbourhood of the Soma District. Some Greek *theophoric* and *epichoric* personal names, as well as one Latin personal name, are used in the texts of these four inscriptions. In the general context of the first inscription, a woman named Phoibē was honored by her son Epitynkhanōn and her husband Epigonos, together with other relatives unnamed with a marble stele. The second inscription concerns the honouring of two women by different people, named Tykhē and Neikētē. So by one; the brothers, Onēsimos and Eperos, honour their sister Tykhē, by the other Neikētē was honoured by her father Artemidoros Telesphoros, his nurse Stratonikē and her husband Glykōn. In the third inscription, a priest named Menandros is honoured by his wife Ammias, his son Menandros and other unnamed family members. Although these inscriptions contain honorific expressions, it is understood that they are inscribed in a funerary stele style, from both their epigraphic content and the descriptions/decorations on their surfaces. The last inscription is a funerary stele to the memory of Menandros, inscribed by his father, named Philippikos.

Keywords: Lydia • Thyateira • Ioulia Gordos • Akhisar Museum • *Theophoric* & *Epichoric* Personal Names • Funerary Steles

* Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Manisa.
0000-0002-4262-1963 | yasemin.sargin@cbu.edu.tr

Manisa Müzesi Müdürlüğü'nce tarafıma verilen bilimsel çalışma izni için Müze Müdürü Lütfi Ekinci ve Müdür Yardımcısı Eren Sülek'e; Akhisar Müzesi değerli çalışanları Özlem Evci ve Engin Apaydın'a çalışmalarım sırasında gösterdikleri özveri için teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışma, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Koordinasyon Birimi tarafından (Proje no: 2020-028) desteklenmiştir.

Thyateira antik kentinin büyük bir bölümü günümüzde modern Akhisar yerleşiminin altında kalmıştır[1]. Bununla birlikte Thyateira'da devam eden arkeolojik kazılar[2] ve beraberinde Thyateira ve *territorium*'undan pek çok eserin ortaya çıkarılması, bu eserlerin korunması ve sergilenmesi için Akhisar'da bir müze oluşturulması ihtiyacını ön plana çıkarmıştır. Bu sebeple modern kent merkezi içinde iki katlı bir bina restore edildikten sonra 2012 yılında Manisa Müze Müdürlüğü'ne bağlı olarak Akhisar Müzesi hizmete açılmıştır[3].

2019 yılından beri Manisa ve Akhisar müzelerine civardan gelen yeni yazıtlar müze müdürlüğünün izniyle tarafımdan çalışılmaya başlanmıştır.

1. Phoibē Onurlandırılıyor

Mermer stel. Stelin alınlık kısmı yarısı üstten kırılmış bir sıra yumurta bezemesi ile başlamaktadır[4]. Bu bezemelerin hemen altında yıl, ay ve gün (tarih belirten) ifadelerinin yer aldığı iki satırlık Hellence yazıt başlamaktadır. Bu satırların altında bazı betimlemelerin taşa kazındığı gözlemlenmektedir; tam ortada bir zeytin dalı çelengi, çelengin sol tarafında bir *kalathos*, sağ tarafında ise yukarıda bir ayna, aşağıda bir tarak ve ortada bir *unguentarium* betimi görülmektedir[5]. Betimin altında yazıt beş satır halinde devam etmektedir. Yazıtın sondan bir önceki satırının sonunda bir sarmaşık yaprağı betimi vardır. Stelin üst ve alt kısmında kısmen kırıklar görülse de, stel bütünlüğünü korur vaziyettedir.

Buluntu Yeri: Manisa İli, Akhisar İlçesi, Göcek Mahallesi (Yayakırıldık Mevkii'ne yakın) sınırlarında orman yolu kenarında yüzeyde ihbarı üzerine bulunmuştur müzeye getirilmiş ve koruma altına alınmıştır. Ölçüler: Yük.: 65 cm; Gen.: 27 cm (üst taraf); 35 cm (alt taraf); Der.: 6 cm; Harf Yük.: 1 cm.

Tarih: MS 167/8 yılı (Sulla *era*'sına göre)

---

1 Günümüzde Thyateira kenti kalıntılarının büyük bir kısmı, Akhisar modern kent yerleşim alanı altında kalmıştır. İlçe kent merkezinde yapılan alt yapı ve inşaat çalışmaları sırasında açığa çıkan arkeolojik eserler korunamamış, aksine bu alanların üzerine modern binalar inşa edilmiştir. Bunların dışında Tepe Mezarlığı ve Hastane Höyüğü adı verilen iki alanda Thyateira'ya ait arkeolojik kalıntılar ele geçmiştir. Bunlardan Tepe Mezarlığı ören yeri Ragıpbey Mahallesi'nde, Hastane Höyüğü ise Kethüda Mahallesi'ndedir (Krş. Akdeniz 2013, 432).

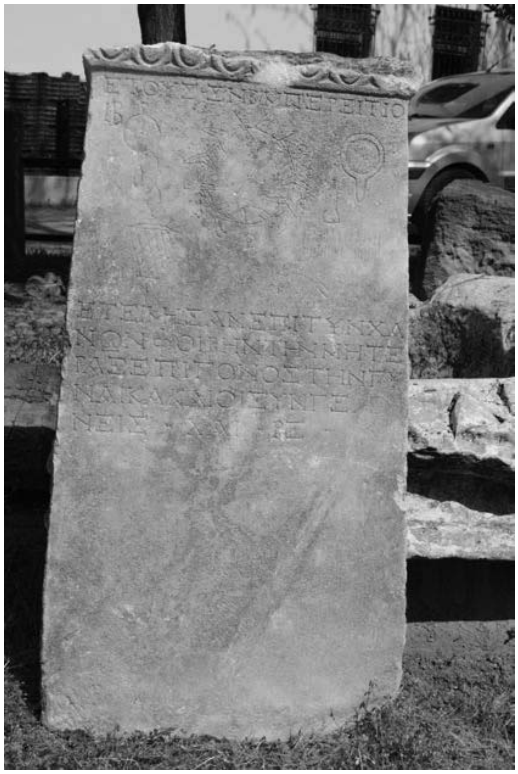
2 Thyateira kenti kazıları ilk olarak Tepe Mezarlığı olarak adlandırılan ören yerinde başlamıştır. 1962 yılında Prof. Dr. Yusuf Boysal tarafından başlatılan bu kazı sonucunda birkaç buluntu ve mimari eser ortaya çıkarılmıştır; ancak bu eserler ile ilgili herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamıştır. İkinci kazı 1968 – 1971 yıllarında Arkeolog Rüstem Duyuran tarafından yürütülmüştür. Üç yıl süren çalışmada önemli mimari kalıntılar açığa çıkarılmış ve bu yapıların planları çizilmiştir. 1960'lı yıllarda devam eden bu çalışmalara uzun süre ara verilmiştir. Bu aranın ardından 2011 yılından itibaren Prof. Dr. Engin Akdeniz ve ekibi tarafından Thyateira kenti ve Hastane Höyüğü alanında yeni kazı çalışmaları sürdürülmektedir. bk. Akdeniz 2013, 432-434. Yeni sezon kazıları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Akdeniz 2013, 434-435; 2014, 125-129; Akdeniz *et al.* 2015, 121-131; Akdeniz – Erön 2016, 81-87; 2017, 403-410; Akdeniz *et al.* 2018, 1-7; 2019, 671-678.

3 Manisa Müzesi yazıtlarını, H. Malay (1994), "*Greek and Latin Inscriptions from Manisa Museum*" adı altında bir müze kataloğu haline getirmiştir. Malay, çalışmalarını Lydia, Mysia ve Aiolis bölgelerinde yüzey araştırmaları yaparak genişletmiştir. Söz konusu bölgelerden ele geçen yazıtları "*Researches in Lydia, Mysia and Aiolis* (1999)" çalışmasıyla bir araya toplamıştır. Malay'ın bu çalışmalarının dışında Herrmann ve Malay 2007 yılında Lydia Bölgesi'nden ele geçen yeni yazıtları "*New Documents from Lydia*" isimli ortak bir çalışma ile yayımlamışlardır.

4 Iulia Gordos'tan benzer bir örnek için bk. Malay – Ricl 2006, 60, no. 27.

5 Lydia'da Saittai'dan benzer kadın eşyaları betimleme örneği için bk. Naour 1981, 44, no. 3, Tafel II (=Malay 1987, 91, res. 9).

ἔτους σνβ΄ μη(νὸς) Περειτίου
ιβ΄,
Betim
ἐτείμησαν Ἐπιτυνχά-
νων Φοίβην τὴν μητέ-
ρα{ε}Ἐπίγονος τὴν γυ-
ναῖκα καὶ οἱ συνγε-
νεῖς (*vac.*) χαῖ (*vac.*) ρε.

Çeviri: "*252 yılında, Pereitios*[6] *ayının 12. gününde, Epitynkhanōn annesi, Epigonos eşi ve akrabaları (hep birlikte) Phoibē'yi onurlandırdılar. Selam olsun!*".

Str. 1: Kısaltma şeklinde ifade edilen μη(νός) kelimesinde η (*eta*) harfi, taş üzerinde μ (*my*) harfinin üzerine (bazı örneklerde yanına) yazılmıştır. Asia Minor'dan ele geçen yazıtlarda μηνός'un bu şekilde kısaltılması sıkça belgelenmiştir (bk. aşağ. yazıt no 3, str. 1)[7].

Str. 3-4: Hellence bir erkek ismi olan Ἐπιτυνχάνων'a ilişkin Lydia'dan bilinen diğer örnekler için bk. *TAM* V.1 469 = *SEG* XXXI, 1048; *TAM* V.1 729; *SEG* LV, 1043.

Str. 4: Apollon'un Φοῖβος (= Phoibos: parıldayan, ışık saçan, saf, tertemiz vs.) *epitheton*undan türetilen *theophorik* bir isim olan Φοίβη Lydia Bölgesi'nde sık belgelenen bir kadın ismi değildir. Söz konusu şahıs ismi Lydia'da yalnızca üç adet örnekle belgelenmiştir. Bunlardan biri Akhisar İlçesi Göcek Mahallesi (*TAM* V.1 786)'de, diğer ikisi (*TAM* V.1 744; 758) ise Gördes İlçesi (Iulia Gordos) sınırları dahilinde ele geçen iki yazıttır. Söz konusu ismin Latince formu *Phoebe*'nin kullanımına ilişkin örnekler için krş. *CIL* III, 6203; IV 5347; 5348.

Str. 5: Hellence bir erkek ismi olan Ἐπίγονος'un Lydia'dan örnekleri için bk. *TAM* V.1 639a; 659.

---

[6] Asia Minor'dan ele geçen yazıtlarda geçen ay isimlerinin Syria-Makedonia takvimine ait olduğu belirtilmektedir. Makedonya takvimi Makedonya kralı Büyük İskender'in Babil'i fethetmesi sonucunda geliştirilmiştir. Söz konusu takvimin esas olarak Makedonya takviminin, Babil'de kullanılan ay takviminden yola çıkılarak türetilmiş olduğu ileri sürülmektedir. Bununla birlikte Syria-Makedonya adıyla bilinen takvim, Seleukosların Asia Minor'u hakimiyeti altına almasından sonra "Seleukos Takvimi" olarak da bilinmektedir. Söz konusu yazıtımızda Pereitios (ὁ Περείτιος/Περίτιος) olarak geçen ay Syria-Makedonya takviminin dördüncü ayıdır (bk. Samuel 1972, 139-145; McLean 2005, 166, 170; Thonemann 2015, 123, 133-139).

[7] Diğer örnekler için bk. Naour 1981, 44, no. 3, Tafel II (krş. Malay 1987, 91, res. 9); Malay 1994, no. 56, Fig. 22; no. 64, Fig. 28; no. 66, Fig. 31; no. 85, Fig. 47; no. 179, str. 4, Fig. 62; no. 181, str. 6, Fig. 63; no. 234, Fig. 81; no. 235, Fig. 82 no. 238, Fig. 83; no. 244, Fig. 87; no. 360, Fig. 125.

2. Tykhē Onurlandırılıyor

Mermer dikdörtgen stel. Stel, sağ üst bölümünde yer alan kısmi kırık dışında bütünlüğünü korur durumdadır. Stel, en üstte yıl, ay ve gün (tarih belirten) ifadelerinin bulunduğu iki satırlık Hellence yazıt ile başlamaktadır. Tarih belirten bu satırların altında betimler yer almaktadır. Ortada zeytin dalı çelengi, çelengin sol tarafında ayna ve *unguentarium* betimi bulunmaktadır. Stelin sağ kısmı oldukça aşındığı için çelengin sağ tarafındaki betim ya da betimler net olarak seçilememektedir. Betimlerin altında yazıt dokuz satır halinde devam etmektedir. Stelin sağ tarafındaki aşınma sebebi ile yazıtın da bu bölümünün az miktarda aşınmış olduğu görülmektedir. Yazıt özenli ve süslü bir biçimde işlenmiştir.

Buluntu Yeri: Akhisar İlçesi, Yayakırıldık Mahallesi'dir. Bir vatandaşın ihbarı üzerine müzeye getirilmiş ve koruma altına alınmıştır. Ölçüler: Yük.: 67,5 cm; Gen.: 27 cm (üst taraf); 35 cm (alt taraf); Der.: 7 cm; Harf Yük.: 1 cm.

Tarih: MS 165/6 – 174/5 ? (Sulla *era*'sına göre) Tarihlendirme için bk. aş. açıklama kısmında str. 1)

ἔτους σι΄ [μηνὸς Πανή]-
μου ιη΄
Betim
ἐτείμησαν Ὀνήσιμο-
ς Ἕσπερος τὴν ἀδελ-
φὴν Τύχην τὴν αὐτῶ[ν],
Νείκη τὴν θυγατέρα,
Ἀρτεμιδωρος, Τελε-
σφόρος, Στρατον-
είκη τὴν θρεπτήν,
Γλύκων τὴν γυναῖκα
χαῖ (*vacat*) ρε.

Çeviri: "*İki yüz … ? [Pane]mos[8] ? ayının 12. gününde, Onēsimos (ve) Hesperos kendi kız kardeşleri, Neikē kızı, Artemidoros, Telesphoros (ve) StratoNeikē beslemeleri, Glykōn karısı Tykhē'yi onurlandırdılar. Selam olsun!*".

Str. 1: ἔτους σι΄ : Yıl kelimesinin son harfi ile bundan sonra gelen *sigma* (Σ) harflerinin üst kısımları kırık olmalarına rağmen okunabilir durumdadır. Ancak yıl belirten ifadenin ilk harfi olan *sigma*'dan sonraki harfin sadece çok küçük bir kısmı korunmuş durumdadır. Taştaki izden anlaşıldığı üzere bunun dik bir harf olduğu açıktır. Bu kalıntının I (*iota*), K (*kappa*), M (*my*), N (*ny*), Π (*pi*) vb. harflerden biri olması ihtimal dahilindedir. Yukarıda değinildiği üzere 1 ve 2 no'lu steller form, harf ka-

[8] Tamamlama önerisi yapılan bu ay ismi Syria-Makedonya takviminde geçmektedir. Yazıtlarda kullanılan ay isimlerine ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bk. yuk. dn. 9.

rakteri ve yazıt içeriği bakımından oldukça benzer oldukları için 1 numaralı yazıtta tarih olarak 252 yılının (ἔτους σνβ) geçmesinden hareketle buradaki ikinci harfin *my* 'M') veya *ny* (N) harflerinden birinin olması daha olası görünmektedir. Eğer *my* harfi kabul edilirse tarih 240, *ny* harfi kabul edilirse 250 ile başlayan bir yıla tekabül edecektir. Sulla *era*'sına göre ise MS 155/6-164/5 veya 165/6-174/5 yılları yazıtın tarihi için önerilebilir.

Yıl belirten sayıların dışında str. 1'de yer alması beklenen ancak taşın sağ üst tarafı kırık olduğu için kayıp olan ay ismi için ikinci satırın başında okunan ilk üç harfin –μου *masculinum genetivus* bitimli bir kelimenin son hecesi olduğu düşüncesinden hareketle, bu ay isminin "Panemos" olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Panemos ayı özellikle Lydia'dan ele geçen yazıtlarda sıklıkla belgelenmektedir[9]. Lydia'nın dışında Ionia, Karia, Mysia ve Troas'ta nadiren belgelenen bir ay ismidir.

Str. 3 – 4: Ὀνήσιμος Asia Minor dahilinde sıkça belgelenen bir erkek ismidir (*LGPN* V^{A}, 346-347).

Str. 5: Τύχη ismi yazıtlarda sıklıkla rastlanılan *theophorik femininum* bir ismidir (*LGPN* V^{A}, 439-440).

Str. 4: Ἔσπερος: Taşçı ustası *sigma* (σ) harfini önce unutmuş daha sonra hatasını farkedip *epsilon* (ε) ve *pi* (π) harfi arasına küçük bir *sigma* harfi kazımıştır. Bununla birlikte "akşam yıldızı" anlamına gelen Hesperos yaygın olarak kullanılan erkek ismidir (*LGPN* V^{A}, 172). Onēsimos ve Hesperos kardeştirler ve isimlerinin arasında taş üzerinde καί bağlacından tasarruf edilmiştir.

Str. 6: Νείκη ismi yazıtlarda sıklıkla kullanılan *theophorik* bir ismidir (*LGPN* V^{A}, 333).

Str. 7-8: Τελε|σφόρος: Telesphoros ismi Lydia'da oldukça fazla karşımıza çıkarken Asia Minor'un diğer bölgelerinde de sık kullanılmıştır: Ionia, Mysia, Karia, Bithynia (*LGPN* V^{A}, 427).

Str. 9: τὴν θρεπτήν: Yazıtta *accusativus* formda τὴν θρεπτήν olarak nitelenen Tykhē, Artemidoros, Telesphoros, Stratonikē'nin beslemesidir ve onlar tarafından yetiştirilmiş olmalıdır. Zira Asia Minor'dan ele geçen yazıtlarda θρεπτός, θρεπτή kelimesine "evlat edinilmiş çocuk, kendi ailesi tarafından yetiştirilmeyen çocuk, süt annesi olan çocuk ve köle çocuk" gibi farklı anlamlarda rastlanmaktadır[10].

Str. 10: Γλύκων (=Glykōn), Asia Minor genelinde sıkça rastlanılan Hellence bir erkek ismidir (*LGPN* V^{A}, 111-112; V^{B} 91; V^{C} 100-101). Ionia, Aiolia, Mysia, Karia, Bithynia, Pontos ve özellikle de Lydia'da (Petzl 1990, 66, no. 26; Malay 1994, no. 244; 427; *SEG* XXXVIII, 1235; LVIII, 1360; *TAM* V.1 666; 671; 778; 786) belgelenmiştir. Bununla birlikte MS II. yüzyılda Glykōn ismi ani bir artış göstermektedir. İsmin artışındaki etkenlerinden biri söz konusu yüzyılın ikinci yarısında Aleksandros adındaki bir kahinin memleketi Abonouteikhos'ta insan yüzlü bir yılan hazırlaması ve bu yılanı bir tanrı olarak "Glykōn" adıyla tanıtmasıdır. Ayrıca tanrının bu dönemdeki popüleritesi oldukça fazlaydı. Öyle ki Roma İmparatoru Marcus Aurelius bile MS 170 yılında Markomanlarla yapacağı savaş öncesinde bu tanrıya gelmiş ve kehanetine başvurmuştur (Lukian. *Alex.* 48; Cass. Dio LXXI. 3. 2; Amm. Marc. XXIX. 6. 1)[11]. Bu yüzden Glykōn ismi halk arasında yaygın kullanılmaya başlamış olmalıdır.

---

[9] Panemos ay ismi Lydia'da en az 85 yazıtta belgelenmektedir. Bazı örnekler için bk. (*TAM* V.1 426; 449; 453; 456; 463; 704; 705; 718; 724; 784; 799; 815; 818.

[10] Konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bk. Cameron 1939; Nani 1943/44; Ricl 2009; Akgün-Kaya 2016; Kileci 2019, 342.

[11] Asia Minor'da Glykon Kültü'nün yayılmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bk. Karasalihoğlu 2011. Ayrıca söz konusu ismin yaygın olarak MS II. yüzyıl sonrasında görülmesinin bir diğer etkeni ise çocuğu olmayan kadınların tanrı Glykon'dan şifa beklemeleridir (Lukian. Alex. 42). Anadolu'daki farklı yazıtlarda Glykon'un oğlu olduğu belirtilen Niketes (*SEG* XVIII, 519), Attinas (*IHadrianoi* 43) ve Miletos (*SEG* XXX, 1388) adlı kişilerin anneleri

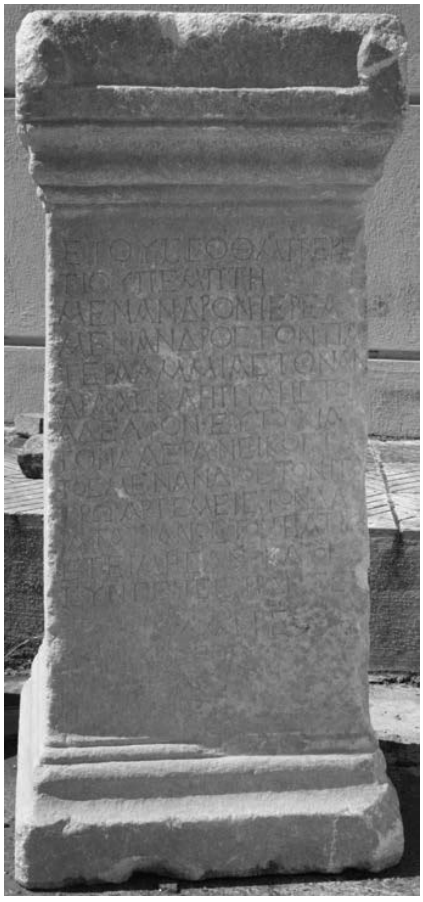
Yazıttan anlaşıldığı üzere yazıt metni içinde Tykhē isimli merhumenin onurlandırılması söz konusudur. Onēsimos ve Hesperos, kız kardeşleri; Nike kızı; Artemidoros, Telesphoros, Stratonikē beslemeleri ve Glykōn ise eşi Tykhē'yi onurlandırmaktadırlar.

3. Rahip Menandros Eşi, Oğlu ve Akrabaları tarafından Onurlandırılıyor

Alttan ve üstten profilli mermerden yazıt taşıyıcısı dikdörtgenler prizması formundadır. Üst profilde iki köşe akroterinin de aşınmış olduğu ve akroterler arası alanın kısmen derinleştirildiği görülmektedir. Taş üzerinde 14 satırlık Hellence yazıt bulunmaktadır. Yazıt taşıyıcısı üzerinde herhangi bir bezeme mevcut değildir, yazıtın tamamı korunmuştur ve okunabilmektedir.

Buluntu Yeri: Gördes İlçesi, Kalemoğlu Mahallesi'nde özel şahıs arazisinde bulunan taş, önce Gördes İlçe Jandarma Komutanlığı'na, buradan da görevliler tarafından müzeye getirilmiştir. Ölçüler: Yük.: 116 cm; Gen.: 50 cm (üst profil); 42,5 cm (gövde); 55 cm (alt profil); Der.: 38 cm (gövde); 50 cm (alt profil); Harf Yük.: 1-3 cm.

Tarih: MS 194/195 (Sulla *era*'sına göre)

ἔτους σοθ΄ μη(νὸς) Περε[ι]-
τίου πέμπτῃ,
Μένανδρον ἱερέα,
Μένανδρος τὸν πά-
τερα, Ἀμμίας τὸν ἄν-
δρα, Ἀσκληπίδης τὸ[ν]
ἀδελφὸν, Εὐτυχία
τὸν δαέρα, Νείκοστρα-
τος Μένανδρος τὸν πά-
τρω<α>, Ἀρτέμεις τὸν δα[έ]-
ρα, Τατιανὸς τὸν πάτρω<α>
ἐτείμησαν καὶ οἱ
συνγενεῖς παντε[ς]
χαῖρε.

Çeviri: "*279 yılında, Pereitios ayının beşinci gününde, Menandros babası, Ammias kocası, Asklepides kardeşi, Eutykhia kaynı (kocasının erkek kardeşi), Neikostratos Menandros amcası, Artemeis kaynı, Tatianos amcası ve tüm akrabalar rahip Menandros'u onurlandırdılar. Selam olsun!*"

Str. 1: μη(νός) kelimesinin η (*eta*) harfi, taş üzerinde μ (*my*) harfinin üzerine (bazı örneklerde yanına) yazılmıştır[12].

muhtemelen tanrının Abonouteikhos'ta bulunan tapınağına gitmelerinin üzerine çocuk sahibi olabilmişlerdir (Yılmaz 2015, 180-181).

[12] Açıklama için bk. yuk. yazıt no. 1, açıklama str. 1 ve dn. 10.

Str. 1-2: Περε[ι]|τίου: Pereitios ay ismi yazıtlarda *ei diftong*u ile beraber kullanılmaktadır (bk. Malay 1994, 241; 244; 355 ve burada yazıt no. 2, str. 1). Bu nedenle taş üzerinde kırığa denk geldiği için görülmeyen *iota* harfi yazıtın edisyonuna tamamlama [ ] işareti kullanılarak eklenmiştir.

Str. 3: Μένανδρος isminin bölgede kullanımına ilişkin bk. *TAM* V.1 701; 702; 726; 737; 751; 770; 775. Ayrıca Asia Minor genelinde sık belgelenen *masculinum* bir Hellen isimdir (bk. *LGPN* V^{A}, 291-293).

Str. 5: Ἀμμίας yazıtlarda hem *femininum* hem de *masculinum* olarak sık belgelenen *epikhorik* bir isimdir (Zgusta 1964, § 57-23; *LGPN* V^{A}, 25-6). Söz konusu bizim yazıtımızda ise kadın ismi olarak geçmektedir (*SEG* XLVI, 1539; Malay 1994, no. 524.). İsmin *femininum* Αμμας ve Αμμις formları da bilinmektedir (Zgusta 1964, § 57-24-25). *Masculinum* örnekleri için ayrıca (bk. Zgusta 1964, § 57-31).

Str. 6: Ἀσκληπίδης ismi çok sık olmamakla birlikte Asia Minor'da belgelenen Asklepios'un isminden türetilen *theophorik* bir isimdir (*LGPN* V^{A}, 83-84). Lydia'dan örnekleri için ayrıca bk. *TAM* V.1 122; 127; 797; V.2 1185; 1238; *SEG* XLIX, 1540; 1685.

Str. 7: Hellence bir *femininum* şahıs ismi olan Εὐτυχία için bk. *LGPN* V^{A}, 184. Iulia Gordos yerleşiminde kullanılan diğer örnekler için ayrıca bk. *TAM* V.1 719; 742. Asia Minor'da Εὐτυχία ve bu ismin *masculinum-femininum* diğer formlarının da yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Örnekler için ayrıca bk. *LGPN* V^{A}, 184-186.

Str. 8: Hellence ὁ δαήρ, έρος: (bk. *LSJ*, *s.v.* δαήρ) "kocanın erkek kardeşi, kayın" anlamlarına gelen kelimenin Lydia Bölgesi'ne özgü bir kullanım olduğu düşünülmektedir (Chantraine 1968, 245-246). En erken kullanımına ve klasik literatürden örneklere ilişkin genel olarak ayrıca bk. Hom. *Il.* XIV. 156. Ὁ δαήρ ismi Iulia Gordos yerleşiminde yine *accusativus singularis casus*'unda (δαέρα) beş örnek (krş. *TAM* V.1 704; 707; 725; 764; 766) ve *nominativus pluralis casus*'unda (*δαέρες*) ise bir örnek ile (krş. *TAM* V.1 733) karşımıza çıkmaktadır. Lydia'dan ele geçen diğer örnekler için bk. *TAM* V.1 548; 680; 811; TAM V.2 1156; *SEG* XXXIV, 1208; XXXV, 1247; LVI, 1257. Asia Minor'a ilişkin örnekler için ayrıca bk. [*IKios*, no. 53: *δαέρος* (Bithynia); Marek 1993, no. 51: *δαέρος* (Pontos-Paphlagonia); *MAMA* VII, 209: *δαέρι* (Galatia); Ramsay 1906, 212, 10: *δαέρι* (Phrygia).

Str. 8-9: Νείκοστρατος Hellence *theophorik masculinum* şahıs ismi belirtilen formda Lydia'da sadece dört örnekte belgelenebilmektedir (krş. TAM V.1 652; V.2 1006; 1207; 1288). Mevcut şahıs isminin Νικόστρατος formu ise Lydia'da görülmemesine rağmen Asia Minor sınırları dahilinde belgelenebilmektedir.

Str. 9-10: Taş üzerinde görünen πάτρω (ὁ πάτρως: *LSJ s.v.* ὁ πάτρως) "babanın erkek kardeşi, amca" anlamlarına gelen isim *masculinum accusativus articulum*'u ile τὸν πάτρω şeklinde kullanılmıştır. Ancak sözcüğün doğru *accusativus* formu τὸν πάτρωα olmalıdır. Yani söz konusu örneğimizde *alpha* (α) harfi düşmüştür. Ὁ πάτρως isminin kullanımı Lydia Bölgesi özelinde yazımsal değişiklikler göstermektedir. Zira söz konusu yazıtımızın 11. satırında yine τὸν πάτρω *alpha*'sı düşmüş olarak ikinci kez geçmektedir. Lydia'dan ele geçen başka bir örnekte (*TAM* V.1 811) οἱ πάτρωες (*nominativus pl.*) yerine οἱ πάτρω olarak yazılmış, yani -ες eki yutulmuştur. Lydia'da ὁ πάτρως isminin değişik formlarda kullanımına ilişkin ayrıca bk. Malay 1994, no. 521 (Str. 8: τὸν πάτρως) ve no. 548 (str. 4 τὸν πάτρως); *TAM* V.1 701 (str. 10 τὸν πάτρως). Diğer Lydia örneklerini de göz önünde bulundurduğumuzda kelimenin kullanımının bölgede problemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu problem sözcüğün bölgede farklı formlarda kullanılmasından ziyade yazıtların buluntu yerlerinde eğitim seviyesinin düşük olması ve bu nadir karşılaşılan çekim konusunda karışıklık yaşanması ile bağlantılı olabilir[13].

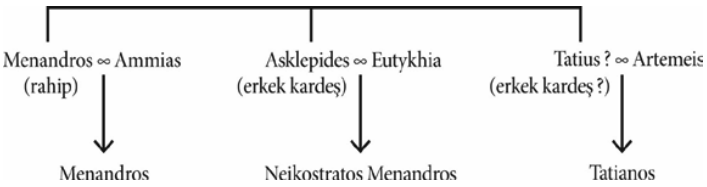
[13] Bölgeye özgü yazımsal değişiklik gösteren ἀδελφιδῆ, δαήρ, πάτρως, μήτρως gibi kelimelerin kullanımına ilişkin

Str. 10: Yazıt metninde Ἀρτέμεις formunda belgelenen Hellence *theophorik femininum* şahıs ismi, yazıtın bulunduğu Iulia Gordos yerleşiminde başka bir örnekle desteklenememektedir. Bununla birlikte mevcut ismin Ἄρτεμις formundaki kullanımı Iulia Gordos'tan ele geçen yazıtlarda belgelenebilmektedir (krş. *TAM* V.1 703). Diğer örnekler için bk. *LGPN* V^{A}, 74.

Str. 11: Τατιανὸς (=Tatianus) Latince Tatius *nomen*'inden türemiş Asia Minor'un diğer bölgelerine nazaran Lydia ve Ionia'da daha sık rastlanılan bir erkek ismidir. Bütün örnekler için bk. *LGPN* V^{A}, 424. Iulia Gordos örneği için ayrıca bk. *TAM* V.1 733. Bununla birlikte -ιανός/-ianus *suffix*'ine sahip isimler Asia Minor'da yaygın kullanılmaktadır. Latin, Yunan veya yerli isimlerde de karşımıza çıkan bu tür isimlerin evlat edinme (*adoption*), soy gösterme (*filiation*) veya sadece Romalılaşma göstergesi olarak kullanımına ilişkin bk. Corsten 2010, 456-463.

Yazıtta onurlandırılan merhum rahip Menandros'un hangi tanrı veya tanrıçanın rahibi olduğu ifade edilmemiştir. Lydia Bölgesi'nde adet olduğu üzere birinci derece akrabaları hatta uzak akrabaları tarafından onurlandırılmaktadır[14]. Yazıtta ifade edilen akrabalık ilişkilerine göre rahip Menandros, Ammias ile evli olup Menandros adında bir oğulları bulunmaktadır. Menandros'un erkek kardeşi Asklepides ise yazıtta evlilik bağı ifade edilmemiş olmakla birlikte muhtemelen Eutykhia ile evlidir. Zira yazıtta erkek kardeş Asklepides'ten sonra adı yazılan Eutykhia, rahip Menandros'u "kayın, kocasının erkek kardeşi" anlamına gelen τὸν δαέρα kelimesiyle nitelemektedir. Bu yüzden evli olmaları yüksek ihtimal olan bu çift Neikostratos Menandros adlı bir erkek evlada sahiptir. Yazıtta belirtilen aile soyağacı bu noktadan sonra karışıklık göstermektedir. Rahip Menandros ile δαέρα sözcüğü ile bağlantılı bir diğer kadın ise Artemeis'tir ve muhtemelen bu kadının oğlu olan Tatianos rahibin diğer bir yeğenidir. Ancak yazıtta Asklepides'ten başka bir erkek kardeşin adı anılmamaktadır. Şu durumda rahip Menandros'un Asklepides haricinde başka bir erkek kardeşinin daha olduğu düşünülmelidir. Ancak kendisinin ismi yazıtta zikredilmemekle birlikte, ölmüş veya onurlandırma sırasında uzakta olması muhtemeldir. Bu durumda Tatianos/Tatianus bunların oğlu olarak amcası Menandros'u onurlandırmıştır. Bunların dışında Tatianos'un -ianos/-ianus bitimli bir Roma ismi taşıması bizi babasının ismini Tatios/Tatius? olarak tahmin etmeye sevk etmiştir[15]. Bununla birlikte Tatianus isminden, Tatius'un oğlu mu olduğunu anlamalıyız yoksa Asia Minor'da artan Romanizasyon neticesinde bir Roma ismi alma modasına uyum mu sağlandığını düşünmeliyiz soruları ikinci seçenek daha ağır bassa da cevapsız kalmaktadır.

Ailenin muhtemel soyağacı şöyle olmalıdır:

4. Philippikos, oğlu Menandros'a Mezar Yaptırıyor

Profilli mezar steli. Mermer stelin üst ve alt profilleri büyük oranda kırık ve aşınmış olmasına rağmen yazıt bütünlüğü korunmuş durumdadır. Gövdede beş satırlık Hellence yazıt bulunmaktadır. Yazıtın ikinci satırı taştan kazınarak (*rasura*) silinmiştir. Harfler oldukça özenli işlenmiştir. *Sigma* ve

ayrıca bk. Malay 1994, no. 521; 525; 548.

[14] Lydia'dan benzer diğer örnekler için bkz. Malay – Ricl, 2006, 64, no. 29; 34 (= *SEG* LVI, 1257); 35; Malay 1994, no. 521-522; 525. Ayrıca krş. burada 1 ve 2 numaralı yazıtlar.

[15] Konuya ilişkin bk. yuk. str. 11'e ait açıklama kısmı.

epsilon harfleri farklı bir formda ifade edilmişlerdir. Yazıtın ilk satırının sol ve sağ üst köşelerinde birer sarmaşık yaprağı bezemesi, en son satırın altında ise üç tane sarmaşık yaprağı bezemesi mevcuttur. Gövdenin sol tarafında yukarıdan aşağıya doğru bir çatlak bulunmaktadır.

Buluntu Yeri: Soma İlçesi, Kozluören Mahallesi'nde bulunan eser İlçe Jandarma Karakol Komutanlığı'ndan alınıp Akhisar Müzesi'ne getirilmiştir. Ölçüler: Yük.: 110 cm; Gen.: 46 cm (gövde); 58 cm (üst profil); 66 cm (alt profil); Der.: 44 cm; Harf Yük.: 3 cm.

Tarih: Harf karakterleri nedeniyle MS II. – III. yüzyıllara tarihlendirilmelidir.

Φιλιππικὸς
⟦καὶ Ἄφφειν⟧,
Μενάνδρῳ
4 τῷ καλῷ τέκνῳ
μνίας χάριν.

Çeviri: "*Philippikos* ⟦ve Aphphein⟧, *güzel çocuğu* (oğulları) *Menandros'a anısı vesilesiyle* (adadılar)".

Str.1: Φιλιππικός yazıtlarda nadir görülen Hellence bir *masculinum* şahıs ismidir. Bu şahıs ismi tüm Lydia Bölgesi'nde 10 örnekte daha tespit edilmiştir (bk. Malay 1994, no. 379; *SEG* XXXIV, 1214; XL, 1086; 1101; LVI, 1268; LVII, 1171A; *TAM* V.1 146, 231, 337, V.3 1724). Ayrıca bk. *LGPN* V^{A}, 449.

Str. 2: Taştan kazınarak silinmiş yani *rasura* durumda olan ikinci satırda harf kalıntılarından ⟦καὶ Ἄφφειν⟧ kelimeleri okunabilmiştir. Buradaki Ἄφφειν (=Ἄφφιν) *femininum nominativus* halde belgelenmiş *epikhorik* bir kadın ismidir[16] ve Philippikos'un karısının adı olmalıdır. Muhtemelen oğulları Menandros'a mezar yaptırdıkları sırada evliydiler. Ancak yazıtın dikiminden sonra büyük olasılıkla boşanma olmuş olmalı ki Philippikos, karısı Aphphein'in adını yazıttan sildirmiştir[17].

Str. 5: "μνίας" formu μνείας yerine yaygın olarak kullanılmaktadır.

---

[16] Ele geçen yazıtlarda Ἄφφειν olarak belgelenen ismin bazen farklı kullanımlarıyla da karşılaşılmaktadır. Kuzey doğu Lydia'dan Ἄφφιν örneği için bk. Malay – Ricl 2006a, 64, no. 34 (= *SEG* LVI, 1257); Mysia'da Parion'dan bir yazıtta yine Ἄφφειν olarak (*IParion*, no. 4); Lykia'nın Teimioussa kentinden bilinen bir yazıtta Ἄφφιν (Petersen – Luschan 1889, 56, no. 102) olarak geçmektedir. Ionia'da Kolophon'dan belgelenen bir yazıtın edisyonunda (*SEG* XXXIII, 980) Ἀφφεῖν[α] şeklinde *alpha* harfi ile tamamlanmıştır (Söz konusu örnekleri krş. *LGPN* V^{A}, 94). Ἄφφειν olarak belgelenen isim "ἄπφα" kökünden türetilmiştir ve bazı örneklerde nadiren Ἄπφειν olarak yazılmıştır [bk. *ISmyrna* I, no. 192 (Smyrna); *TAM* V.1 786 (Lydia)]. Ayrıca bk. Zgusta 1964, § 66-55 (Ἄφφιν); § 66-56 (Ἄφφειν).

[17] M. Carroll, Roma mezar yazıtlarından isimlerin, metinlerin sildirilmesini, figürlerin kazınmasını/parçalanmasını politik olarak gerçekleştirilen *damnatio memoriae*'dan farklı başka birçok nedeninin olduğunu ileri sürmektedir. Bu tür *rasura*'nın ardında insanların sosyal şartlarının değişmesi, boşanma, mirastan mahrum bırakma ve yasal anlaşmazlık gibi nedenlerin olduğunu belirtmektedir (Konuya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bk. Carroll 2011, 73-78).

BİBLİYOGRAFYA

Akdeniz – Erön 2016 — E. Akdeniz – A. Erön, "2014 Yılı Akhisar – Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı". *KST* 37/2 (2016) 81-94.

Akdeniz – Erön 2017 — E. Akdeniz – A. Erön, "2015 Yılı Akhisar – Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı". *KST* 38/2 (2017) 403-416.

Akdeniz 2013 — E. Akdeniz, "2011 Yılı Akhisar – Thyateira Kazıları". *KST* 34/2 (2013) 429-444.

Akdeniz 2014 — E. Akdeniz, "2012 Yılı Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü'nde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar". *KST* 35/2 (2014) 124-139.

Akdeniz *et al.* 2015 — E. Akdeniz, M. K. Şahin – A. Erön, "2013 Yılı Akhisar – Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı". *KST* 36/2 (2015) 121-138.

Akdeniz *et al.* 2018 — E. Akdeniz, A. Erön – Y. S. Kaya, "2016 Yılı Akhisar – Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı". *KST* 39/2 (2017) 1-14.

Akdeniz *et al.* 2019 — E. Akdeniz, A. Erön – N. Akıllı, "2017 Yılı Thyateira ve Hastane Höyüğü Kazıları". *KST* 40/1 (2019) 671-682.

Akgün-Kaya 2016 — E. Akgün-Kaya, "Phrygia'dan Dionysos İçin Yeni Bir Adak Yazıtı". Eds. B. Takmer, E. N. Akdoğu-Arca – N. Gökalp-Özdil, Vir Doctus Anatolicus: Studies in Memory of Sencer Şahin/Sencer Şahin Anısına Yazılar. İstanbul (2016) 74-80.

Cameron 1939 — A. Cameron, "ΘΡΕΠΤΟΣ and Related Terms in the Inscriptions of Asia Minor". Eds. W. M. Calder – J. Keil, *Anatolian studies presented to William Hepburn Buckler*. Manchester (1939) 27-62.

Carroll 2011 — M. Carroll, "Memoria and Damnatio Memoriae. Preserving and erasing identities in Roman funerary commemoration". Eds. M. Carroll – J. Rempel, *Living Through the Dead. Burial and Commemoration in the Classical World*. Oxford, Oxbow (2011) 65-90.

Chantraine 1968 — P. Chantraine, *Dictionaire étymologique de la langue grecque Histoire des mots. Tome I:* A – Δ. Paris 1968.

Cohen 1995 — G. M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*. Oxford 1995.

Corsten 2010 — T. Corsten, "Names in -ιανος in Asia Minor a Preliminary Study". Eds. R. W. V. Catling – F. Marchand, *Onomatologos: Studies in Greek Personal Names presented to Elaine Matthews*. Oxford (2010) 456-463.

Herrmann – Malay 2007 — P. Herrmann – H. Malay, *New Document from Lydia with 103 Figüres and a Map, (ETAM 24)*. Viyana 2007.

IHadrianoi — E. Schwertheim, *Die Inschriften von Hadrianoi und Hadrianeia*, (*IK 33*). Bonn 1987.

IKios — T. Corsten, *Die Inschriften von Kios*, (*IK 29*). Bonn 1985.

IParion — P. Frisch, *Die Inscriften von Parion,* (IK 25). Bonn 1983.

ISmyrna I — G. Petzl, *Die Inscriften von Smyrna, Teil I*: (IK 23). Bonn 1982.

Karasalihoğlu 2011 — M. Karasalihoğlu, *Antik Çağdan Bugüne Glykōn Kültü*. Eskişehir 2011 (Anadolu Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Kileci 2019 — Ş. Kileci, "Kibyra ve Gölhisar'dan Yeni Mezar Stelleri: ΘΡΕΠΤΟΙ ΚΑΙ ΘΡΕΨΑΝΤΕΣ". *Libri* V (2019) 341-348.

LGPN V^{A} — Th. Corsten, R. W. V. Catling – M. Ricl, *A Lexicon of Greek Personal Names V A. Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia*. Oxford 2010.

LSJ	H. G. Liddell – R. Scott, *A Greek-English Lexicon, with a Revised Supplement*. Oxford 1996.
Magie 1950	D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II*. Princeton, New Jersey 1950.
Malay – Ricl 2006	H. Malay – M. Ricl, "Some Funerary Inscriptions from Lydia". *EA* 39 (2006) 49-83.
Malay 1987	H. Malay, *Epigrafi* (*Yazıtbilim*). İzmir 1987.
Malay 1994	H. Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*, (*ETAM* 19). Viyana 1994.
Malay 1999	H. Malay, *Researches in Lydia, Mysia and Aiolis*, (*ETAM* 23). Viyana 1999.
MAMA VII	W. M. Calder, *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol. VII: Monuments from Eastern Phrygia*. Manchester 1956.
Marek 1993	Chr. Marek, "1992 Çankırı ve Kastamonu'da Araştırmalar; Kaunos ve Patara Kazılarında Epigrafik Araştırma". *AST* 11 (1993) 85-104.
McLean 2005	B. H. McLean, *An Introduction to Greek Epigraphy of the Hellenistic and Roman Periods from Alexander the Great down to the Reign of Constantine (323 B. C. – A. D. 337)*. Michigan 2005.
Nani 1943/44	T. G. Nani, "ΘΡΕΠΤΟΙ". *Epigraphica* V-VI (1943/44) 45-84.
Naour 1981	C. Naour, "Inscriptions du Moyen Hermos". *ZPE* 44 (1981) 11-44.
OGIS	W. Dittenberger, *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*. Leipzig 1903–1905.
Petersen – Luschan 1889	E. Petersen – F. von Luschan, *Reisen im südwestlichen Kleinasien. Band II: Reisen in Lykien, Milyas und Kibyratis*. Wien 1889.
Petzl 1990	G. Petzl, "Epigraphische Funde aus Lydien". *EA* 15 (1990) 49-72.
Ramsay 1906	W. M. Ramsay, *Studies in the History and Art pof the Eastern Provinces of the Roman Empire*. Aberdeen 1906.
Ricl 2009	M. Ricl, "Legal and social status of threptoi and related categories in narrative and documentary sources". Eds. H. Cotton, R. G. Hoyland, J. J. Price – D. J. Wasserstein, *From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East*. Cambridge (2009) 93-114.
Samuel 1972	A. E. Samuel, *Greek and Roman Chronolgy: Calendars and Years in Classical Antiquity*. München 1972.
SEG	*Supplementum Epigraphicum Graecum*.
TAM V.1	P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti. Fasc. I: Regio septentrionalis ad orientem vergens*. Viyana 1981.
TAM V.2	P. Herrmann, *Tituli Asiae Minoris V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti. Fasc. II: Regio sept aus dem rauhen Kilikien entrionalis ad occidentem vergens*. Viyana 1989.
TAM V.3	G. Petzl, *Tituli Asiae Minoris V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti. Fasc. III: Philadelphia et Ager Philadelphenus*. Viyana 2007.
Thonemann 2015	P. Thonemann, "The Calendar of Roman Province of Asia". *ZPE* 196 (2015) 123-141.
Yılmaz 2015	F. Yılmaz, "Antikçağ'da Glykōn Kültü". *Eskiçağ Yazıları* 7 (Akron 9) (2015) 157-222.
Zgusta 1964	L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*. Prag 1964.
ZPE	*Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. Bonn 1967-.